

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԻՍ

Հարգելի բարեկամներ, սիրելի երիտասարդ գործընկերներ, կարծում եմ, հոբեյանի նշումը իմ պարագայում՝ արդեն պատկառելի հասակում, որքան որ հաճելի, նույնքան պարտավորեցնող մի հաշվեկշիռ է, երբ անհրաժեշտություն է դառնում ետ նայել անցած ուղուն, և քննախույզ հայացքով վերատեսության ենթարկել տարիների վաստակը. հաշիվ տալ ինքդ քեզ թե որտե՞ղ ես հաջողել, խիզախել, կամ ու՞ր վրիպել ու նահանջել: Մյուս կողմից՝ հոբեյանի գաղափարը մեծ իմաստ և խորհուրդ է պարունակում իր մեջ, հատկապես երիտասարդների համար: Այն մղում է լավատեսորեն նայել կյանքին, գոհունակություն ունենալ, որ տարիների, տասնամյակների աշխատանքը ոչ միայն ուշադրության է արժանանում, այլև գնահատվում է, արժևորվում: Այս մտորումներով էի համակված բոլոր այն պահերին, երբ լսում էի իմ մասին գնահատանքի ու մեծարանքի խոսքերը, և երբ առաջարկվեց ինձ էլ՝ որպես հոբեյար, սրտի խոսք գրել, հարմար դատեցի երկարամյա կյանքի լավ ու վատ երևույթների, ապրված իրողությունների շուրջ որոշ դիտարկումներ փոխանցել երիտասարդ գործընկերներին:

Ավելի քան վեց տասնամյակ աշխատելով Հայաստանի Գիտությունների ազգային ակադեմիայում, որից 40 տարին՝ Պատմության ինստիտուտում, իսկ վերջին երկու տասնամյակը՝ նախագահությունում, շփվել, հարաբերվել եմ տարբեր սերունդների, տարբեր աշխարհայացք ու խառնվածք ունեցող անձնավորությունների հետ: Մանավանդ որ այդ տարիները բոլոր առումներով տարաբնույթ ու բեկումնային են եղել: Պատ-

մության ինստիտուտի 40 տարիները խորհրդային կարգերի ժամանակաշրջանն էր, իսկ նախագահության քսան տարին՝ Հայաստանի անկախության շրջան: Վստահորեն կարող եմ ասել և՛ խորհրդային ժամանակաշրջանում, և՛ անկախության շրջանում փորձել եմ ամեն կերպ տուրք չտալ կեղծ, անցողիկ արժեքներին, այլ հավատարմորեն ծառայել իմ կոչմանն ու մասնագիտությանը:

Երկար տարիների փորձով մի պարզ ճշմարտության եմ հանգել, որը որքան հարկավոր, նույնքան անհրաժեշտ նախապայման է հատկապես գիտությամբ զբաղվողների համար: Ամեն մի գործ իրականացնելու, հատկապես բարձր որակով կատարելու համար պահանջվում է նվիրում: Այն ավելի է կարևորվում գիտական աշխատանքի պարագայում, որովհետև գիտությունը չի կարող ոչ լիարժեք կամ անկատար լինել: Իսկ նվիրում նշանակում է այն աստիճանի տարվել, խորանալ քեզ զբաղեցնող հիմնահարցերի մեջ, որ այն հետապնդի, հանգիստ չթողնի քեզ, անգամ եթե կողմակի այլևայլ հարցերով ես շրջապատված, միևնույնն է՝ ենթագիտակցության մեջ քեզնից անբաժան մնա: Առանց նվիրվելու, առանց քո զբաղմունքը, մասնագիտությունը սիրելու, նրանով ապրելու, անհնար է բարձր որակ ակնկալել, առավել ևս՝ մեծ արդյունքների հասնել:

Հաճախ եմ լսել այս կամ այն անվանի գիտնականի մասին խոսակցություններ, երբեմն նաև դժգոհություններ տարօրինակությունների կամ անսովոր պահվածքի վերաբերյալ: Իրականում նրանց միտքն այնքան է զբաղված իրենց հետաքրքրող գիտական հարցերով, որ, կարելի է ասել, կտրվում, վերանում են առօրյա աշխարհից:

Ինստիտուտի տարեց աշխատակիցները հիշում են, որ խորհրդային Հայաստանի առաջին լուսավորության ժողկոմ (1920–1921), կոմունիստական կուսակցության կենտրոնական

կոմիտեի առաջին քարտուղար (1922–1927 թթ.), մեծանուն պատմաբան Աշոտ Հովհաննիսյանը 1937 թ. ենթարկվել էր բռնաճնշումների, Գևորգյան ճեմարանի իր աշակերտ Անաստաս Միկոյանի միջնորդությամբ բանտից ազատվել էր և 1954 թ. աշխատում էր Պատմության ինստիտուտում՝ նախ որպես գիտաշխատող, ապա՝ Նոր Պատմության բաժնի վարիչ։ Նրա ներկայությունը դրականորեն փոխեց ինստիտուտի ընդհանուր մթնոլորտը։ Որպես ինստիտուտի գիտական քարտուղար՝ հաճախ էի շփվում նրա հետ, մանավանդ որ փոխտնօրենի հաստիք չկար, իսկ տնօրենը բռնաճնշումների տարիներին կոմերիտականի ակտիվությամբ մամուլում դատապարտող հոդվածով էր հանդես եկել Աշոտ Հովհաննիսյանի դեմ, ուստի խուսափում էր նրա հետ հանդիպել։ Արդեն որոշ դժգոհություններ լսել էի ինստիտուտի աշխատակիցներից, և մեկ անգամ տուն ուղեկցելու ճանապարհին համարձակություն ունեցա նրան հայտնելու, որ մեր գործընկերներից ոմանց մեջ այն կարծիքն է ձևավորվել, որ ինքը մարդկանց վերևից է նայում, անգամ դրսում հանդիպելիս չի բարևում։ Շատ զարմացավ և մի փոքր տարակուսած փորձեց պարզել իրավիճակը՝ նկատելով, թե այդպես է պատահում, երբ իր միտքն ամբողջովին կլանված է լինում այդ պահին իրեն մտահոգող գիտական հարցերով և հնարավոր է, որ նույնիսկ կողքից անցնողներին չնկատի։

Այս միջադեպը հիշեցի, որպեսզի ասեմ, որ գիտությանը նման ձևով նվիրվելու շնորհիվ կարելի է հասնել բարձրունքների։ Նման ինքնամոռաց նվիրումով էր, որ Աշոտ Հովհաննիսյանը մեր պատմագիտությունը հարստացրեց այնպիսի ծանրակշիռ աշխատություններով, մենագրություններով, որոնց գիտական արժեքը չի խամրել անգամ մեր օրերում։

Նա մեզ՝ այն ժամանակվա երիտասարդներիս, հորդորում էր հրաժարվել պատմությունը շարադրելու ընկալյալ կարծրա-

տիպերից, ամեն առիթով շեշտում էր, որ պատմական դեպքերն ու եղելությունները պետք է ընթերցողին մատուցել ոչ թե չոր ու ցամաք, անջիղ, անկորով ոճով, այլ հակառակը՝ որքան կարելի է պատմական համարժեք փաստերով հարստացնել, իմաստալից, հյուսել դարձնել շարադրանքը: Ինչպես նաև՝ ընթերցողին մտածելու, ինքնուրույն եզրահանգումներ կատարելու հնարավորությունից չզրկել: Այդ շատ կարևոր, բայց հաճախ անտեսվող մոտեցումը հարկ է հաղթահարել: Այսինքն՝ նյութը պետք է մատուցել այնպես, որ ընթերցողի միտքն աշխատի, հետաքրքրությունը միշտ վառ մնա:

Հումանիտար մասնագետի, մասնավորապես պատմաբանի ընդհանուր զարգացման համար անհրաժեշտ է, որ նա մոտ կանգնած լինի գեղարվեստական գրականությանը, որը պատմագրության քույրն է: Գեղարվեստական գրականությունը հարստացնում է մարդուն, առավել ևս՝ երիտասարդի հոգեմտավոր աշխարհը: Խորհրդահայ հայագիտության առաջին սերնդի մեծանուն ներկայացուցիչները՝ Մանուկ Աբեղյանը, Հրաչյա Աճառյանը, Հակոբ Մանանդյանը, Հովսեփ Օրբելին, Գրիգոր Ղափանցյանը և մյուս ականավոր դեմքերը և՛ լեզվաբան էին, և՛ պատմաբան, և՛ գրականագետ: Արդի պայմաններում դա անհնար է, բայց անհրաժեշտ պահանջ է գեթ ընդհանուր զարգացում ունենալ, կարողանալ հարցերը քննարկել լայն տեսադաշտի վրա և ներկայանալ ոչ միայն գիտական խոր ու փաստարկված դիտարկումներով, այլ նաև գրավիչ, պատկերավոր լեզվով:

Հայտնի է, որ, ի տարբերություն ճշգրիտ գիտությունների, հումանիտար առարկաներով զբաղվող մասնագետները կարճ ժամանակի մեջ չեն կարող մեծ ձեռքբերումների հասնել: Մեր ընտրած ասպարեզը պահանջում է երկար և համբերատար,

հարատև աշխատանք, նաև ծգտում՝ անընդհատ առաջընթացի, կուտակման: Ժամանակի ընթացքում դա տալիս է իր շոշափելի արդյունքները և աննկատ չի անցնում, հասարակական ընդհանուր կարծիք է ձևավորվում: Այդպես հասունանում է նաև գիտական կոչումներ, աստիճաններ ստանալու ժամանակը, որի մասին նախապես միայն երազել կարելի էր: 1950-ական թվականների սկզբներին, երբ ընկերներով ասպիրանտ էինք կամ զբաղեցնում էինք կրտսեր գիտաշխատողի պաշտոն, եթե մեզ ասեին, որ մեզ սպասում է գիտության դոկտորի, պրոֆեսորի, ակադեմիկոսի տիտղոսները, դա միայն անհասանելի երազ կարող էր թվալ:

Իմ խորին շնորհակալությունն եմ հայտնում ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի և Պատմության ինստիտուտի ղեկավարությանը, զեկուցումներով, ելույթներով հանդես եկած բոլոր գործընկերներին՝ գնահատանքի և նման մեծ պատվի արժանացնելու համար:

Գոհունակություն եմ ապրում, որ ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողները, ներկայիս դժվարությունները հաղթահարելով, նվիրվել են ազգային պատմությունը լուսաբանելու պատվաբեր գործին: Ուրախ և հպարտ եմ երիտասարդների հետ միևնույն կոլեկտիվում աշխատելու համար: Ի շահ գործի, ի շահ արգասավոր սերնդափոխության հույժ՝ կարևոր է, որ ի գորու լինենք երիտասարդ և տարեց աշխատակիցների միջև թեկուզ և տարիքային մեծ անջրպետը հաղթահարելու, համագործակցելու և անկաշկանդ հաղորդակցվելու, որ երկուստեք օգտակար է: Դրանով է պայմանավորված մեր հաջողությունը՝ ապահովել սերունդների արդյունավետ հերթափոխը: